
A családjog, mint az uniós jogalkotás különös területe

Tóth Barbara*

Az Európai Unióban a határon átnyúló családjogi ügyek továbbra is a különös jogalkotási eljárás hatálya alá tartoznak, mely ennyi tagállam esetében megnehezíti az uniós jogalkotást. A megerősített együttműködésben a tagállamoknak lehetőségük nyílik arra, hogy a Szerződések alkalmazási körébe tartozó területek valamelyikén, egy konkrét területen, egy olyan együttműködést hozzanak létre, amelyben az együttműködéshez csatlakozókra nézve kötelező lesz az adott uniós jogi aktu, a többi tagállamra nézve viszont nem. Az EU történetében először a Róma III. rendelet került ilyen formában elfogadásra, és családjogi területen még két ilyen együttműködés született, és nem kizárt, hogy hamarosan egy negyedik is elfogadásra kerül majd.

Kulcsszavak: EUMSZ 81. cikk, megerősített együttműködés, uniós családjog, Róma III. rendelet, házassági vagyonjog

Family law as a specific area of EU legislation

In the European Union, cross-border family law cases are still subject to the special legislative procedure, which complicates EU legislation in the case of so many Member States. In the enhanced cooperation, the Member States have the opportunity to establish a cooperation in one of the areas covered by the Treaties, in a specific area, in which the given EU legal act will be binding for those joining the cooperation, but not for the other Member States. For the first time in the history of the EU, Rome III. regulation was adopted in this form, and in the field of family law, two more such enhanced cooperations were established, and it is possible that a fourth one will be adopted soon.

Keywords: Art. 81 of TFEU, enhanced cooperation, European family law, Rome III regulation, matrimonial property law

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2025.2.177>

1. Bevezetés

Ígaz, hogy az Európai Közösségek létrehozása elsődlegesen gazdasági célkitűzéseket szolgált, ám a polgárok Unión belüli egyre fokozódó mobilitása következtében folyamatosan növekedett a nemzetközi családok száma, az olyan családoké, amelynek tagjai eltérő állampolgársággal rendelkeznek vagy különböző

* Egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Polgári Eljárásjogi Tanszék.

tagállamokban rendelkeznek szokásos tartózkodási hellyel, és ezzel egyenes arányban növekszik a határon átnyúló válások száma is.

A család és a házasság tipikusan azok az intézmények, melyekkel kapcsolatos szabályozást az államok többsége nem szívesen engedi ki hatásköréből. Azonban az elmúlt évtizedekben egyre jelentősebb előrelépések figyelhetők meg ennek a területnek az egységes uniós szabályozását illetően, természetesen csak nemzetközi magánjogi aspektusból, mely mára csaknem teljeskörűnek tekinthető.

A nemzetközi párok növekvő számára és az Európai Unión belüli magas bontási arányokra tekintettel a házassági ügyekben a joghatóság kérdése minden évben jelentős számú polgárt érint.¹ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 81. cikke értelmében az Európai Unió a határokon átnyúló vonatkozású polgári ügyek tekintetében igazságügyi együttműködést alakít ki, és ennek keretében intézkedéseket fogad el. Ugyanakkor a több államra kiterjedő vonatkozású családjogi kérdésekre vonatkozó intézkedéseket továbbra is különleges jogalkotási eljárás keretében fogadják el, vagyis a Tanács az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, egyhangúlag határoz. Ez jelentősen megnehezíti a jogalkotás folyamatát. A családok felbomlása esetében ez az együttműködés különösen fontos ahhoz, hogy biztonságos és kiszámítható jogi környezet jöjjön létre Európában. A családjog területén folytatott igazságügyi együttműködés keretében már több rendelet is megszületett, és ez az a terület, ahol az Európai Unió történetében először sor került a megerősített együttműködés alkalmazására.

2. Az uniós jogalkotás jogalapja

A családjog tipikusan az a jogterület, ahol a tagállamok nehezen mondanak le nemzeti szuverenitásukról, éppen ezért szükségesnek tartom bemutatni az uniós családjogi jogalkotást megalapozó rendelkezéseket.

Az Európai Unió Működéséről szóló szerződés (a továbbiakban EUMSz.) az Unió hatásköreinek meghatározásánál kimondja, hogy vannak olyan területek, amelyekben a Szerződés kizárólagos hatáskört ruház az Unióra, így e területen kizárólag az Unió alkothat és fogadhat el kötelező erejű jogi aktust, a tagállamok pedig csak annyiban, amennyiben őket az Unió erre felhatalmazza, vagy ha annak célja az Unió által elfogadott jogi aktusok végrehajtása.² Meg kell jegyeznünk, hogy

¹ A „nemzetközi pár” fogalmát olyan helyzetekben használjuk, ahol a házastársak szokásos tartózkodási helye eltérő tagállamokban van, eltérő az állampolgárságuk, vagy állampolgárságuk azonos, de egy állampolgárságtól eltérő tagállamban rendelkeznek szokásos tartózkodási hellyel. Becslések szerint átlagosan tizenkét kapcsolatból egy nemzetközi párkapcsolatnak tekinthető. Az Európai Unióban kötött mintegy 122 millió házasságból közel 16 milliónak (13%) van határokon átnyúló vonatkozása. Az EU-ban 2007-ben megkötött 2,4 millió házasságból mintegy 300 000 tartozott ebbe a kategóriába. Az ugyanebben az évben felbontott 1 040 000 házasságból 140 000-nek (13 %) szintén volt nemzetközi vonatkozása (lásd az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a nemzetközi párok vagyonjogával kapcsolatos bizonytalanságok megszüntetéséről szóló bizottsági közleményt, COM (2011) 125 végleges). Az Eurostat 2010-es adatai szerint az EU-ban évente több mint 2,2 millió új házasságot kötnek, és mintegy 1 millió házasságot bontanak fel.

² EUMSz. 2. cikk (1) bek.

az Unió, mint nemzetközi szervezet, létalapját és így hatásköreit is az őt létrehozó tagállamoktól nyeri, így nem rendelkezik átfogó hatáskörrel, csak ott és olyan módon léphet fel, ahol és amilyen feltételekkel az Unió elsődleges jogforrásai azt lehetővé teszik.³ Nagy jelentősége van tehát ebben a kérdéskörben a szubszidiaritás elvének, valamint a tagállami szuverenitásnak.

Amennyiben viszont egy meghatározott területen a Szerződések a tagállamokkal megosztott hatáskört ruháznak az Unióra, e területen mind az Unió, mind pedig a tagállamok alkothatnak és elfogadhatnak kötelező erejű jogi aktusokat. A tagállamok e hatáskörüket csak olyan mértékben gyakorolhatják, amilyen mértékben az Unió hatáskörét nem gyakorolta, vagy úgy határozott, hogy lemond hatáskörének gyakorlásáról.⁴ A megosztott hatáskör ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az Uniónak kizárólagos hatásköre lenne ezeken a területeken.⁵ Ezt a megszorító értelmezést támasztja alá a Lisszaboni Szerződéshez fűzött 25. Jegyzőkönyv a megosztott hatáskörök gyakorlásáról, melynek egyetlen cikke szerint ha az Unió egy adott területen fellép az EUMSZ. Megosztott hatáskörökről szóló 2. cikkének (2) bekezdése alapján, akkor a hatáskör e gyakorlása kizárólag azokra az elemekre terjed ki, amelyekre a szóban forgó uniós fellépés vonatkozik, és ennek megfelelően nem terjed ki a terület egészére.⁶

A hatáskörök tehát olyan jogi normák, melyek arra jogosítanak, hogy a hatáskörrel rendelkező bizonyos cselekményeket hajtson végre, tulajdonképpen előfeltétele és egyben alapja a jogi formában megjelenő hatalomgyakorlásnak. Egyaránt jelent jogosultságot, ugyanakkor korlátokat is állít a hatáskör gyakorlója számára.⁷

Az EUMSZ. 4. cikk (1) bekezdése egy negatív definíciót alkalmaz a megosztott hatáskörök definiálására,⁸ míg a (2) bekezdése egy pozitív definíciót, egy listát, és ebbe a (nem taxatív jellegű⁹) lista-ba tartozik a szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséggel kapcsolatos intézkedések meghozatala.¹⁰

Az európai integráció fejlődéstörténetének egyik legnagyobb sikereként említhető a *bel- és igazsági együttműködés* intézményesülése, melyről a Római Szerződés még nem rendelkezett. A Maastrichti Szerződés intézményesítette ezt a kormányközi szintű együttműködést, mely az az Amszterdami Szerződés hatálybalépéséig az EU

³ VINCZE Attila: Az Unió hatáskörének típusai és területei, in.: *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 2.*, (szerk: Osztvics András) Complex, Budapest, (2011) 925. o.

⁴ EUMSZ. 2. cikk (2) bek.

⁵ Megosztott hatáskör helyett talán célszerűbb lenne konkuráló vagy versengő hatáskörnek nevezni, hiszen pont arról van szó, hogy az uniós hatáskör a tagállamit kizárja, ha azt az Unió igénybe veszi, a tagállam ugyanis csak addig járhat el önállóan, amíg és amilyen mértékig az EU nem gyakorolja hatásköreit. Viszont, ha az Unió nem merítette ki a szabályozási területet, akkor az általa még nem gyakorolt hatáskörben a tagállamok megőrzik önállóságukat. Ld. részletesen VINCZE (2011) 931. o.

⁶ EUMSZ. (25.) Jegyzőkönyv a megosztott hatáskörök gyakorlásáról

⁷ VINCZE (2011) 924. o.

⁸ Az Unió a tagállamokkal megosztott hatáskörrel rendelkezik azokban az esetekben, ahol a Szerződések olyan hatáskört ruháznak rá, amely nem tartozik a 3. és 6. cikkben felsorolt területekhez.

⁹ Erre az EUMSZ. szövegéből következtethetünk: *Az Unió és a tagállamok között megosztott hatáskörök a következő fő területeken alkalmazandók.* Vagyis minden olyan hatáskör, mely nem tartozik egyéb területre, az a megosztott hatáskörök közé fog tartozni. Ld. VINCZE (2011) 939. o.

¹⁰ EUMSZ. 4. cikk (2) bek. j) pont, EUMSZ. 67-89. cikkek

harmadik pillérét jelentette. Az Amszterdami Szerződés hatálybalépését követően a harmadik pillér már csak a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködést foglalta magában, míg a többi bel- és igazságügyi kérdés, köztük a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés is átkerült az EU első pillérébe, az Európai Közösségekbe. Mivel így a bel- és igazságügyi kérdések két pillérben jelennek meg, gyűjtőfogalomként használjuk a szabadságon, biztonságon és jog érvényesülésén alapuló térség kifejezést, mint az EU egyik alapvető célkitűzését. A Lisszaboni Szerződés a pilléres szerkezet eltörlésével jelentős jogi változásokat hozott, mellyel letisztult és egységes politikai és jogi keretet adott a bel- és igazságügyi együttműködésnek.¹¹

Az EUMSZ. 61. és az EUSZ 29. cikk (1) bekezdése értelmében az Unió egy, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséget alkot, amelyben tiszteletben tartják az alapvető jogokat és a tagállamok eltérő jogrendszereit és jogi hagyományait. Ennek keretében az Unió egyik alapvető célkitűzése – különösen a polgári ügyekben hozott bírósági és bíróságon kívüli határozatok kölcsönös elismerésének révén – az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése.¹² Ennek keretében az Európai Tanács meghatározza a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségen belüli jogalkotási és operatív programok tervezésére vonatkozó stratégiai iránymutatásokat.¹³ A nemzeti parlamentek pedig ezzel összhangban a szubszidiaritás és az arányosság elvének alkalmazásáról szóló jegyzőkönyvben foglaltaknak megfelelően gondoskodnak arról, hogy az EUMSZ. 4. és 5. fejezetének keretében benyújtott jogalkotási javaslatok és kezdeményezések összhangban legyenek a szubszidiaritás és az arányosság elvével.¹⁴

Az EuB megállapítása szerint a jogbiztonság követelményének megfelelően valamennyi, joghatás kiváltását célzó jogi aktus kötőerejének valamely uniós jogi rendelkezésből kell származnia, amelyet, mint jogalapot konkrétan meg kell jelölni, és amely előírja, hogy a jogi aktus milyen formában jelenjen meg.¹⁵ Az Európai Unióban a családjogi jogalkotás jogalapja az EUMSZ. 81. cikkének (3) bekezdése.

Az EUMSZ 81. cikke kimondja, hogy az Unió a határokon átnyúló vonatkozású polgári ügyek tekintetében igazságügyi együttműködést alakít ki, amely a bírósági és bíróságon kívüli határozatok kölcsönös elismerésének elvén alapul.¹⁶ Ennek az együttműködésnek a keretében olyan intézkedések is elfogadhatók, amelyek célja a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítése. E célból az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket állapít meg – különösen, ha ez a belső piac megfelelő működéséhez szükséges –, biztosítandó a következőket:

¹¹ FELFÖLDI Enkiő: V. cím- A szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség (67-74. cikk), in.: *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 2.*, (szerk: Osztovcics András), Complex, Budapest, (2011) 1496. o.

¹² EUMSZ. 67. cikk (4) bek.

¹³ EUMSZ. 68. cikk

¹⁴ EUMSZ. 69. cikk

¹⁵ VINCZE (2011) 925. o.

¹⁶ EUMSZ. 81. cikk (1) bek.

- a bírósági és bíróságon kívüli ügyekben hozott határozatok tagállamok közötti kölcsönös elismerése és azok végrehajtása,
- a bírósági és bíróságon kívüli iratok határokon túlra történő kézbesítése,
- a tagállamokban alkalmazandó kollíziós, illetve joghatóságra vonatkozó szabályok összeegyeztethetősége,
- együttműködés a bizonyításfelvétel terén,
- az igazságszolgáltatáshoz való tényleges hozzáférés,
- a polgári eljárások zökkenőmentes lefolytatását gátló akadályok megszüntetése, szükség esetén a tagállamokban alkalmazandó polgári eljárásjogi szabályok összeegyeztethetőségének előmozdításával,
- alternatív módszerek kidolgozása a jogviták rendezésére,
- a bírák, ügyészek és az igazságszolgáltatási alkalmazottak képzésének támogatása.¹⁷

Az EKSz. 65. cikke még két korlátot állított a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködéssel kapcsolatban elfogadásra kerülő intézkedésekkel szemben: egyrészt az ilyen közösségi jogi normák tárgyi hatálya csak a több államra kiterjedő vonatkozású polgári ügyekre terjedt ki, másrészt pedig ezeknek az intézkedéseknek a belső piac megfelelő működését kellett szolgálniuk. Az EUMSz. már csak az elsőt tartja fenn, és csak utal rá a második bekezdésében, hogy ha a megfogalmazott célok elérése érdekében uniós normák meghozatala szükséges, különösen, ha ez a belső piac megfelelő működéséhez szükséges. Ez egyértelműen a korábbi hatáskör kibővítését jelenti.¹⁸

Szükséges még említést tennünk az Unió különböző jogalkotási aktusairól is. Az Unió hatásköreinek gyakorlása érdekében az EU intézményei rendeleteket, irányelveket, határozatokat, ajánlásokat és véleményeket fogadnak el. Ezek közül a rendelet általános hatállyal bír, teljes egészében kötelező és közvetlenül alkalmazandó valamennyi tagállamban.¹⁹

A jogalkotási eljárás megegyezik a korábbival, ami értelmében főszabály *a rendes jogalkotási eljárás*, melynek keretében a Bizottság javaslata alapján, az Európai Parlament és a Tanács által történő közös elfogadásából áll. Ezt az eljárást a 294. cikk határozza meg. Azonban ez a bekezdés csak a „klasszikus” polgári és kereskedelmi ügyekre vonatkozik. A különleges jogalkotási eljárás keretében a Szerződésben külön meghatározott esetekben, mint például a több államra kiterjedő vonatkozású családjogi ügyekben a Tanács közreműködésével az Európai Parlament, vagy az Európai Parlament közreműködésével a Tanács fogadja el a fentnevezett kötelező erejű jogforrásokat.²⁰

A családjogi szabályok területén még ma is jelentős eltérések vannak a tagállamok között, melynek mind kulturális, társadalmi és jogtörténeti okai vannak. Látható, hogy a rendes jogalkotási eljáráshoz képest a különleges jogalkotási eljárás

¹⁷ EUMSz. 81. cikk (2) bek.

¹⁸ OSZTOVITS András: 3. fejezet – Igazságügyi együttműködés polgári ügyekben (81. cikk), in.: *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 2.*, (szerk: Osztovics András), Complex, Budapest, 2011. 1669. o.

¹⁹ EUMSz. 288. cikk

²⁰ EUMSz. 81. cikk (3) bek. és 289. cikk (2) bek.

a 28, majd a Brexit után 27 tagú Európai Unióban jelentős nehézséget okozhat, hiszen a családjogi jogalkotás, főképp az elmúlt majdnem 20 év jelentős társadalmi változásainak fényében igencsak kényes politikai kérdésnek tekinthető. A (3) bekezdés e sokszínűségre tekintettel nem határozza meg, hogy mit is ért a családjogi ügyek fogalmán, de az egyértelműség kedvéért felhatalmazza a Tanácsot, hogy – a Bizottság javaslata alapján – egyhangúlag elfogadott határozatban sorolja föl a határon átnyúló vonatkozású családjogi ügyek azon területeit, melyek esetében a rendes jogalkotási eljárást kell alkalmazni. E javaslatról a tagállamok parlamentjeit értesíteni kell. A Lisszaboni Szerződés elfogadásakor a tagállamok továbbra sem kívánták ezt a területet teljes mértékben az EU hatáskörébe utalni, ezért a (3) bekezdés „vétőjogot” biztosít a tagállamok részére a Tanács előbb említett határozatával szemben. Vagyis, ha valamely nemzeti parlament az értesítés időpontjától számított hat hónapon belül kifogást emel a javaslattal szemben, a határozat nem fogadható el. Kifogás hiányában a Tanács a határozatot elfogadhatja.²¹

3. Az uniós családjogi jogalkotás története

3.1. A Brüsszeli Egyezménytől a Brüsszel IIb. rendeletig. Jelen fejezetben nem kívánom részletesen bemutatni az egyes jogalkotási aktusok szabályait, a céloom csupán az uniós családjogi jogalkotási folyamat folyamatos bővülésének bemutatása, kiemelve a felmerülő aggályokat és a jogalkotási folyamatban felmerülő nehézségeket, amelyek elvezetnek minket a megerősített együttműködés alkalmazás, mint utolsó lehetséges megoldás alkalmazásához.

A családjogi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén az első elfogadott uniós jogi eszköz a Brüsszel II. egyezmény volt, mely azonban soha nem lépett hatályba, de a szövege szinte teljesen megegyezett az *1347/2000/EK rendelettel*,²² amely a házasság felbontásával, a különválással és a házasság érvénytelenítésével, továbbá a házastársaknak a közös gyermekekkel kapcsolatos szülői felelősségére vonatkozó eljárásokban a joghatóságra, valamint a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályokat határozta meg. Ezt a rendeletet a Brüsszel IIa. rendelet néven ismert 2201/2003/EK²³ rendelet helyezte hatályon kívül. A rendelet módosítására azért kerülhetett ilyen rövid idő elteltével sor, mert 2000. július 3-án Franciaország javaslatára a rendelet tárgyi hatályát kiterjesztették valamennyi szülői felelősséggel kapcsolatos kérelemre – azokra is, amikor nem a házassági perrel együtt merül fel a szülői felelősség kérdése, vagy nem házasságból származó gyermekek szülői felelősségéről kell döntenie. A Brüsszel IIa. rendelet a házassági ügyekben és valamennyi szülői felelősséggel összefüggő ügyekben folytatott uniós igazságügyi együttműködés alapköve. A rendelet egységes

²¹ OSZTOVITS (2011) 1670.

²² A Tanács 1347/2000/EK rendelete (2000. május 29.) a házassági ügyekben és a házastársaknak a közös gyermekekkel kapcsolatos szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, (HL L 160., 2000.6.30., 19–36. o.)

²³ A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről, (HL L 338., 2003.12.23., 1–29. o.)

szabályokat fogalmaz meg a tagállamok közötti joghatósági összeütközések rendezésére vonatkozóan, továbbá a határozatoknak, közokiratoknak és megállapodásoknak egy másik tagállamban való elismerésére és végrehajtására vonatkozó rendelkezések előírásával megkönnyíti ezen iratoknak az Európai Unióban történő szabad mozgását.

A rendelt tárgyi hatálya kiterjed a házasság felbontásával, különválással, a házasság érvénytelenítésével, valamint a gyermek fölötti szülői felelősséggel kapcsolatos valamennyi eljárásra, ha az ügynek van valamilyen határon átnyúló vonatkozása.

A szülői felelősség fogalmával szemben a rendelet a *házasság* fogalmát nem definiálja a rendelet, azt a tagállamok nemzeti joga határozza meg. Az egységes definíció hiánya azért okozhat problémát, mert 2008-ban Hollandia lehetővé tette az azonos neműek házasságkötését, és mára már 16 tagállamban van lehetőség az azonos neműek házasságkötésére, míg más tagállamokban, mint pl. Magyarországon egy ilyen házasság nemlétezőnek minősül. Többek között ennek is köszönhető, hogy az alkalmazandó jog meghatározására irányuló rendeletjavaslat elfogadása miatt ütközött nehézségekbe (ld. később).

A rendelet értelmében a *szülői felelősség* egy gyermek személyével ill. vagyonával kapcsolatos valamennyi jog és kötelesség, amelyet valamely természetes vagy jogi személy határozat, jogszabály hatálya vagy jogilag kötelező megállapodás útján gyakorol. A rendelet azonban a felügyeleti joggal rendelkező személy fogalmát nem határozza meg, hanem annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amelyben a gyermek szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik, vagy jogellenes gyermekelvitel esetén az elvitelt vagy visszatartást megelőzően rendelkezett. A szülői felelősség körébe tartozik különösen:

- a felügyeleti jog és kapcsolattartás;
- gyámság, gondnokság, hasonló intézmények, a gyermek személyének ill. vagyonának gondozásával megbízott olyan személyek vagy szervek kijelölése és feladatai, amelyek képviselik vagy támogatják a gyermeket;
- a gyermek nevelőszülőknél való elhelyezése vagy intézményi gondozásba helyezése;
- a gyermek védelmét célzó intézkedések a gyermek vagyonának kezelésével, megóvásával vagy rendelkezésre bocsátásával kapcsolatban.

Felügyeleti jog a gyermek gondozásával kapcsolatos jogok és kötelességek, különösen a gyermek tartózkodási helyének meghatározása, láthatási jog pedig különösen a gyermek korlátozott időre való elvitelének joga a szokásos tartózkodási helyétől eltérő helyre.

Ezután került elfogadásra a 4/2009/ EK rendelet, vagyis a tartási rendelet²⁴, melynek általános célja, hogy a tartásra jogosultak számára lehetővé tegye, hogy tartással kapcsolatos igényükben a tagállamokban nehézség nélkül kerüljön sor határozathozatalra, és e határozat a többi tagállamban további alaki követelmény

²⁴ A Tanács 4/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről; (HL L 7., 2009.1.10., 1–79. o.)

nélkül, automatikusan végrehajtható legyen.²⁵ Ennek elérése érdekében a Rendelet hatálya szélesesen került megállapításra. A tartási kötelezettségre vonatkozó határozatok tagállamokban történő elismerésének egyetlen célja, hogy lehetővé tegye a határozatban meghatározott tartási követelés behajtását. Nem jelenti a határozat tárgyát képező tartási kötelezettségek alapjául szolgáló családi vagy rokoni kapcsolat, házasság vagy házassági rokonság tagállam általi elismerését.²⁶ A Rendelet tárgyi hatálya kiterjed családi vagy rokoni kapcsolatból, házassági kapcsolatból vagy házassági rokonságból eredő valamennyi tartási kötelezettségre a tartásra jogosult személyek közötti egyenlő bánásmód biztosítása érdekében.²⁷ A Rendelet kifejezetten rögzíti, hogy alkalmazásában a „*tartási kötelezettségnek*” önálló, autonóm közösségi jogi tartalmat kell tulajdonítani, azt nem az egyes tagállamok nemzeti joga alapján kell értelmezni.²⁸

Tíz évvel a Brüsszel IIa. rendelet alkalmazását követően, 2014 áprilisában a rendelet 65. cikkével²⁹ összhangban készült egy jelentés a Brüsszel IIa. rendelet alkalmazásáról,³⁰ melyben értékelték annak gyakorlati tapasztalatait. A jelentés a rendelet eddigi alkalmazására vonatkozó első értékelés, és a teljesség igénye nélkül készült. Az Európai Igazságügyi Hálózat (a továbbiakban: EIH) tagjai által a polgári és kereskedelmi ügyekben szolgáltatott adatokon, továbbá a rendelkezésre álló tanulmányokon, a házasság felbontásával kapcsolatos ügyekben alkalmazandó jogról és joghatóságról szóló bizottsági zöld könyvön³¹, a rendelet módosítására irányuló 2006. évi bizottsági javaslaton,³² valamint az 1980. és 1996. évi hágai egyezmények nyomán a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia keretében végzett munkán alapul. A jelentés a polgároknak a rendelettel összefüggő leveleit, panaszait, petícióit, valamint az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: EUB) a rendelettel kapcsolatos ítélezési gyakorlatát is figyelembe veszi.³³

A jelentés arra a megállapításra jutott, hogy a rendelet jól működő eszköz, amely fontos előnyöket biztosított a polgároknak. A joghatósági szabályok átfogó rendszerével, a tagállami központi hatóságok közötti hatékony együttműködéssel, a

²⁵ 4/2009/Ek rendelet (9) preambulum bekezdés

²⁶ 4/2009/EK rendelet (25) preambulum bekezdés

²⁷ 1. cikk

²⁸ 4/2009/EK rendelet (11) preambulum bekezdés

²⁹ A 65. cikk úgy rendelkezik, hogy a Bizottság a tagállamok által átadott információk alapján legkésőbb 2012. január 1-jéig jelentést készít az Európai Parlament, a Tanács és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság részére e rendelet alkalmazásáról.

³⁰ A BIZOTTSÁG JELENTÉSE A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. november 27-i 2201/2003/EK tanácsi rendelet alkalmazásáról COM/2014/0225 final

³¹ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény Tárgy: „Zöld könyv a házasság felbontására vonatkozó ügyekben alkalmazandó jogról és joghatóságról” COM (2005) 82 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005AE1064&from=SV>

³² Javaslat a Tanács rendelete a 2201/2003/EK rendeletnek a joghatóság tekintetében történő módosításáról és a házassági ügyekben alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok bevezetéséről {SEC (2006) 949} {SEC (2006) 950}

/* COM/2006/0399 végleges - CNS 2006/0135 */

³³ Jelentés 4. o.

párhuzamos eljárások megelőzésével és a határozatok, a közokiratok és az egyezségek szabad áramlásával megkönnyítette a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban növekedést mutató, határon átnyúló perek rendezését. Különösen hasznosnak tekinthetők az 1980. évi hágai egyezményt kiegészítő, a gyermek visszavitelére vonatkozó rendelkezések, amelyek célja a gyermek szülő általi jogellenes külföldre vitelétől való visszatartás.

2015 májusában tette közzé az Európai Bizottság a „Tanulmány a 2201/2003/EK rendelet értékeléséről és módosításának szakpolitikai alternatíváiról, 2015. május” című dokumentumot, az ún. Értékelő jelentést.³⁴

Az Értékelő jelentés szerint 2008. óta folyamatosan emelkedik a nemzetközi párok száma, így a nemzetközi házasságok felbontásának száma is. 2008-2012-ig minden évben hozzávetőlegesen 200 000 polgár érintett a nemzetközi házasságok felbontásával.³⁵ Az Értékelő jelentés megállapította, hogy összesen 175.000 – 240.000 nemzetközi család tartozik a rendelet hatálya alá.³⁶

Az Értékelő jelentés egyértelmű kritikákat fogalmazott meg a Brüsszel IIa. rendeletnek az előreláthatóságot, kiszámíthatóságot, egyértelműséget érintő, alapvetően a joghatósági szabályokra vonatkozó rendelkezései tekintetében, melyeket orvosolni szükséges. A családjogi kodifikáció egy társadalmilag és politikailag rendkívül érzékeny terület, hiszen a családjog tipikusan az a jogág, ahol a tagállamok ragaszkodnak a saját szuverenitásukhoz, ezen felül pedig a tagállamok nemzeti jogában is rendkívül jelentős eltéréseket tapasztalhatóak az egyes családjogi jogintézményekkel kapcsolatban, ennek köszönhető az uniós jogalkotás kezdeti dinamizmusának megtorpanása és a mára jellemző fontolva haladás.

A házassági ügyek tekintetében a vizsgálati szakaszban korlátozott számú bizonyíték (ideértve a statisztikákat is) állt rendelkezésre a meglévő problémákról ahhoz, hogy lehetővé tegye a beavatkozás szükségességének és a problémák nagyságrendjének pontos felmérését, és bármely mérlegelt opció teljes mértékben megalapozott kiválasztását. Így a javaslatban a házassági ügyek szabályozásához érdemben nem nyúltak hozzá. Azonban a házassági ügyek gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban több problémát is tudunk említeni.

Az első ilyen probléma az, hogy az uniós szinten összehangolt kollíziós szabályok hiányával összefüggésben a rendeletben meghatározott, inkább alternatív mintsem hierarchikus jellegű joghatósági jogalapok az egyik házastársat arra készíthetik, hogy „a bíróságra rohanjon”, vagyis, hogy a másik fél előtt adja be a házasság felbontására irányuló keresetet, annak érdekében, hogy a bontóperben alkalmazandó jog az ő érdekeit védje. A Róma III. rendelet csökkentette a házasságok „bíróságra rohanásának” lehetőségét azáltal, hogy harmonizált szabályokat írt elő a rendeletben részt vevő tagállamokban felmerülő házassági ügyekben alkalmazandó

³⁴ Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final Report, Evaluation, 2015. május, Európai Bizottság

³⁵ Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final Report, Evaluation, 2015. http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_iaa_final_report_evaluation.pdf 5. o.

³⁶ Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final Report, Evaluation, 2015. http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_iaa_final_report_evaluation.pdf 5. o.

jog meghatározása tekintetében. (Lásd a következő fejezetben.) Minthogy azonban a rendelet még nem minden tagállamban van hatályban, egy adott házassági ügyben alkalmazandó jog az eljárás helye szerinti tagállamban alkalmazandó kollíziós szabályoktól (a Róma III. rendelettől vagy a nemzeti jogszabályoktól) függően eltérő lehet. A „bírószágra rohanás” ezért azzal a következménnyel járhat, hogy olyan jog kerül alkalmazásra, amelyhez az alperes megítélése szerint nem kötődik szorosan az ügghöz, vagy amely nem veszi figyelembe az alperes érdekeit. Ezen túlmenően tovább bonyolíthatja a békéltetésre irányuló erőfeszítéseket, és kevés időt hagy a közvetítésre.³⁷

A második probléma az, hogy a rendelet nem rögzíti azt a lehetőséget, hogy a házaspár közös megegyezéssel jelölje ki az ügyükben illetékes bíróságot. A polgári ügyekben újabban elfogadott uniós eszközök valamilyen mértékben jellemzően teret engednek a feleknek az autonómiára.³⁸

Alapvetően hat fő hiányosságot nevesítettek a szülői felelősséggel kapcsolatos kérdéseket illetően. A gyermek visszavételére vonatkozó eljárás, a gyermek elhelyezése másik tagállamban, a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás teljes mértékű eltörlése, a gyermek meghallgatása, a határozatok tényleges végrehajtása, és a Központi Hatóságok közötti együttműködés azok a területek, melyeket a Brüsszel IIb. rendelet leginkább módosított, pontosított.³⁹

Annak következtében, hogy sem a házassági, sem a szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben nincs egységes és kimerítő szabályozás a fennmaradó joghatóság vonatkozásában, az uniós polgárok igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférése csorbát szenved.

Összességében tehát elmondható, hogy a Brüsszel IIa. rendelet alapvetően jól funkcionált, és alapvető értéket képviselt a családjogi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén, azonban az értékelő jelentésből láthattuk, hogy vannak olyan területek, ahol a tagállamok közötti együttműködés, és ezáltal az uniós polgárok igényérvényesítése még hatékonyabbá tehető.

Ennek a folyamatnak az eredményeként született meg a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről⁴⁰ szóló javaslat, mely 2019 nyarán elfogadásra is került.

A rendeletjavaslathoz kapcsolódó hatásvizsgálat Bizottság által elkészített szolgálati munkadokumentuma kiemeli, hogy az érdekelt felek – ideértve a tagállamokat is – egyértelműen szükségesnek tartották az akkor még hatályban lévő Brüsszel IIa. rendelet körülmekintő, célzott reformját. Emellett a Juncker-Bizottság politikai iránymutatása is hangsúlyozta, hogy fokozatosan javítani kell az uniós tagállamok közötti igazságügyi együttműködést, lépést tartva jelen korunk Unión belül egyre mobilabb házasodó és gyermeket vállaló polgáraival, a különböző

³⁷ Értékelő jelentés 5. o.

³⁸ U. o.

³⁹ Az egyes problémák részletesebb kifejtését ld. TÓTH Barbara: A társadalmi változások és a joggyakorlat hatása az uniós jogalkotásra, a Brüsszel II. rendelet felülvizsgálata, In: Certicky, Mária (szerk.) *Innovatív magánjogi megoldások a társadalmi-gazdasági haladás szolgálatában*, Szeged, Magánjogot Oktatók Egyesülete (2020) 166. o.

⁴⁰ COM/2016/0411 final - 2016/0190 (CNS)

igazságügyi rendszerek áthidalásával és az ítéletek kölcsönös elismerésével, hogy a polgárok Uniós-szerte könnyebben gyakorolhassák jogaikat.

A rendelet a Tanács 2019/1111 (EU) rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről (a továbbiakban *Brüsszel IIb. rendelet*),⁴¹ amely a korábban hatályos Brüsszel IIa. rendelet átdolgozása. Ennek az átdolgozásnak az a célja, hogy továbbfejlessze az igazságszolgáltatás és az alapjogok kölcsönös bizalomra épülő, valódi európai térségét azáltal, hogy a kölcsönös elismerés elvével összhangban elhárítja az igazságügyi határozatok szabad mozgásának fennmaradó akadályait, és jobban védelmezzé a gyermek mindenek felett álló érdekét az eljárások egyszerűsítésével és hatékonyságuk megerősítésével. A Brüsszel IIb. rendelet az értékelő jelentésben tett megállapításokra figyelemmel megpróbálja orvosolni a rendelet gyakorlati alkalmazásában megmutatkozó hibákat, hiányosságokat, megújítva ezzel a tagállamok közti igazságügyi együttműködés családjogi területét. Az új rendeletet csak 2022. augusztus 1-jét követően indult eljárásokban kell majd alkalmazni.

3.2. Az alkalmazandó jog szabályozásának hiánya kapcsán felmerülő aggályok és a Róma III. rendelet elfogadásának körülményei. Mivel az alkalmazandó jog kérdését a Brüsszel IIa. rendelet nem rendezte, ezért azt minden esetben a joghatósággal rendelkező tagállam saját nemzetközi magánjogi szabályai határozták meg. Emiatt gyakorivá vált az ún. *forum shopping vagy forum running*, mely bíróságra rohanást jelent, azaz a feleknek igyekezniük kell, hogy a másik fél előtt indítsák meg a pert, annál a bíróságnál, mely a számukra kedvezőbb anyagi jog alapján fogja eldönteni az ügyet. De lehet, hogy az eljáró bíróság nemzeti joga alapján megállapított alkalmazandó joggal a felek nincsenek is kellően szoros kapcsolatban. A Hadadi-ügyben, melyben az EUB alapvetően a kettős állampolgárság kérdésével foglalkozott, Hadadiné is azért szerette volna Franciaországban felbontani a házasságot, mivel ott létezik a vétkeességi alapon történő házasságfelbontás,⁴² míg Magyarországon csak a feldúltsági elv az egyetlen bontóok.

2005. március 14-én a Bizottság zöld könyvet bocsátott ki a házassági ügyekben alkalmazandó jog és joghatóság kérdéseiről, leírta az alkalmazási problémákat és lehetséges megoldást javasolt. 2005. szeptember végéig várta a tagállamok válaszait, melyből 65 érkezett. A Bizottság rendeletjavaslatot terjesztett elő a 2201/2003/EK rendeletnek a joghatóság tekintetében való módosításáról és a házassági ügyekben az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok bevezetéséről. Ez a javaslat az alternatív joghatósági kapcsolóelvek, valamint az alkalmazandó jog terén kívánta módosítani a rendeltet. Azonban az egyeztetések folyamán 2008 nyarára egyértelművé vált, hogy néhány tagállam ellenállása miatt nincs és nem is

⁴¹ A Tanács (EU) 2019/1111 rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről, (HL L 178., 2019.7.2., 1–115. o.) (a továbbiakban Brüsszel IIb rendelet)

⁴² Az ügy körülményeinek ismertetését ld. részletesen WOPERA Zsuzsa: A Hadadi- ügy. A kettős állampolgárság megítélése a házassági perek joghatósági szabályaiban, *JOGESETEK MAGYARÁZATA*, 2010. 66-76. o.

lesz meg a javaslat elfogadásához szükséges előző fejezetben kifejtetteknek megfelelő egyhangúság. Így az alkalmazandó jog bevezetéséről szóló javaslattal kapcsolatban két lehetséges megoldás mutatkozott: a javaslat teljes elvetése vagy a megerősített együttműködésként történő elfogadása a Brüsszel IIa. rendelet változatlan formában történő alkalmazása mellett.

A megerősített együttműködés (az EUSz. 20. cikke és az EUMSZ. III. címében szabályozottak szerint) egy olyan eljárás, amelynek keretében legalább kilenc uniós tagállam számára megengedett az, hogy megerősített együttműködést hozzanak létre az EU-n belül a Szerződések alkalmazási körébe tartozó területek valamelyikén – a kizárólagos hatáskörök területe és a közös kül- és biztonságpolitika kivételével egy konkrét területen, amennyiben megállapítást nyert, hogy az ilyen együttműködés célkitűzései az Unió egésze által észszerű határidőn belül nem érhetők el. A résztvevő tagállamoknak kérelmet kell a Bizottság elé terjeszteniük, amelyben meghatározzák a javasolt megerősített együttműködés hatókörét és célkitűzéseit.

Ez az eljárás lehetővé teszi a megerősített együttműködéshez csatlakozni kívánó tagállamok számára azt, hogy eltérő gyorsasággal, illetve más célok irányában haladjanak előre, mint azok a tagállamok, amelyek úgy döntöttek, hogy nem vesznek részt a megerősített együttműködés területein. Az eljárás célja az olyan patthelyzetek kiküszöbölése, amikor a részt venni nem kívánó egy, vagy több tagállam blokkol egy konkrét javaslatot. Az eljárás ugyanakkor nem teszi lehetővé, hogy a Szerződésekben megengedett mértéken túl bővítsék a hatásköröket.

A megerősített együttműködés elindítását az Európai Bizottság javaslatára az Európai Parlament jóváhagyását követően végső eszközként a Tanács engedélyezi. A Tanács tanácskozásain valamennyi tagállam részt vehet, de a szavazásban a Tanácsnak csak a megerősített együttműködésben részt vevő tagállamokat képviselő tagjai vesznek részt. Az egyhangúság eléréséhez csak a részt vevő tagállamok képviselőinek szavazatait kell figyelembe venni.

Az EUMSZ 331. cikke szerint a megerősített együttműködésben részt nem vevő tagállamok megtartják jogukat a már folyamatban lévő megerősített együttműködéshez való csatlakozásra, mégpedig úgy, hogy bármely tagállam, amely a megerősített együttműködésben részt kíván venni, ezt a szándékát bejelenti a Tanácsnak és a Bizottságnak. A Bizottság a bejelentés kézhezvételétől számított négy hónapon belül megerősíti az érintett tagállam részvételét. Adott esetben megállapítja, hogy a részvételi feltételek teljesültek, és elfogadja azokat az átmeneti intézkedéseket, amelyek a megerősített együttműködés keretében már elfogadott jogi aktusok alkalmazása szempontjából szükségesek.

2009-ben tíz tagállam jelezte a Bizottságnak, hogy a házassági ügyekben alkalmazandó jog területén megerősített együttműködést kívánnak létrehozni, és ezt a javaslatot nyújtja be a Tanácsnak. A Tanács 2010. július 12-én el is fogadta a 2010/405/EU határozatot, mely megadta a felhatalmazást a megerősített együttműködés alkalmazására, mely az első volt az EU történetében. A megerősített együttműködés nem vonatkozik a joghatóságra, csak az alkalmazandó jogra, így nem érintette az akkor hatályos Brüsszel IIa. rendelet alkalmazását, így azt módosítani sem kellett ezzel kapcsolatban. A Tanács 2010. december 20-án

elfogadta a 1259/2010/EU rendelet a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról, mely Róma III. rendelet néven vált ismertté, melyhez mindezidáig 17 tagállam⁴³ csatlakozott.

A Róma III. rendelet 2011 januárjában hatályba lépett, alkalmazni pedig 2012. június 21-től kell. De csak azon tagállamok vonatkozásában, akik önként csatlakoztak a megerősített együttműködéshez.

A rendelet alapvetően a felek választására bízta az alkalmazandó jog megválasztását, mely azonban csak olyan jog lehet, amelyhez a házastársakat szoros kapcsolat fűzi (szokásos tartózkodási hely vagy állampolgárság szerinti), a felek jogválasztásának hiányában is meghatározza, hogy mely tagállam anyagi joga lesz alkalmazandó, függetlenül attól, hogy mely tagállam bíróságai járnak el (a Brüsszel IIa. rendelet alapján). Ez növeli a jogbiztonságot és a kiszámíthatóságot, de a bíróságra rohanás továbbra is megmarad, hisz a megerősített együttműködéshez nem csatlakozó államok továbbra is a saját kollíziós joguk alapján határozzák meg az alkalmazandó jogot.

3.3. Vagyonjogi rendeletek. A határon átnyúló vonatkozású családjogi jogviták uniós szabályozása terén a házassági vagyonjog tárgyában nagyon sokáig nem született jogi aktus. Ez a házastársak számára azért okozott nehézséget, mert indokolt, hogy a házassággal kapcsolatos valamennyi járulékos kérdésben azonos bíróság hozzon ítéletet. Ugyanez igaz a bejegyzett élettársi kapcsolatokra is, ahol szintén hiányzott a kapcsolat felbontásának vagyonjogi következményeit rendező szabályanyag.

Mint a legtöbb családjogi tárgyú rendeletnek, a házassági vagyonjogi rendelet-javaslatnak is megtaláljuk az előzményeit a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia által megalkotott egyezmények kötött.⁴⁴ Ám már akkor megmutatkozott, hogy nem könnyű a különböző vagyonjogi rendszerekkel rendelkező államok számára egy egységesen alkalmazható megoldást találni, hiszen csupán Franciaország, Luxemburg és Hollandia ratifikálta a '78-as egyezményt.

Már az 1998-as bécsi cselekvési terv prioritásai között is szerepelt a házassági vagyonjogi rendszerekre vonatkozó közösségi jogi aktus elfogadása.

A Tanács által 2000. november 30-án elfogadott program⁴⁵ már előírta egy, a „házassági vagyonjogi rendszerek és a nem házastársak különválásának vagyoni következményei” területén a joghatóságra, valamint a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó jogi aktus elfogadását. 2003-ban a Bizottság tanulmányt készített a házassági vagyonjogi rendszereknek, valamint a nem házasságban élő

⁴³ Belgium, Bulgária, Németország, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Lettország, Luxemburg, Magyarország, Málta, Ausztria, Portugália, Románia és Szlovénia, Litvánia, Görögország, Észtország

⁴⁴ A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciának van két ilyen tárgyú nemzetközi egyezménye: a házasságnak a házastársak személyes viszonyát illető jogaira és kötelezettségeire, valamint a házastársak vagyonára gyakorolt hatásával kapcsolatos kollíziós szabályokról szóló, 1905. július 17-i egyezmény, valamint a házassági vagyonjogi rendszerekre alkalmazandó jogról szóló, 1978. március 14-i egyezmény. Ld. SZEIBERT Orsolya: A házassági vagyonjogi rendszerek közötti eltérések áthidalhatósága, különös tekintettel a házassági vagyonközösségre és a közszerzeményi rendszerre, *Családi Jog*, XIV. évf. 1. szám, 2016., 4-5. o.

⁴⁵ HL L 12., 2001.1.15., 1. o

párok tulajdonának helyzetéről a nemzetközi magánjogban és a belső jogban, amely rávilágított néhány problémára. Az Európai Tanács 2004. november 4–5-i ülésén elfogadott hágai program elsődleges prioritásként határozta meg a kölcsönös elismerési program végrehajtását. Ezt követően 2004 novemberében a Tanács felkérte a Bizottságot, hogy terjesszen elő egy Zöld Könyvet a házassági vagyoni rendszerekre vonatkozó kollíziós szabályokról, különös tekintettel a joghatóságra, valamint a határozatok kölcsönös elismerésére, és hangsúlyozta, hogy a jogi aktust 2011-ig el kell fogadni. 2006. július 17-én ki is bocsájtották *„A házassági vagyoni rendszerekre vonatkozó kollíziós szabályokról, különös tekintettel a joghatóságra és a kölcsönös elismerésre”* címmel zöld könyvet.⁴⁶ A Bizottság a javaslat előkészítése céljából létrehozta az Európai Unióban a házasságnak és az együttélés egyéb formáinak vagyoni jogi kihatásaival, valamint az öröklésekkel és a végrendeletekkel foglalkozó szakértői csoportot, mely tagjai a különböző európai jogi kultúrák eltérő hivatásrendjeiből kerültek ki.

A *„2010. évi jelentés az uniós polgárságról – Az uniós polgárok jogainak érvényesítése előtt álló akadályok felszámolása”* című, 2010. október 27-én elfogadott dokumentumban⁴⁷ a Bizottság a nemzetközi párok tulajdonjogait övező bizonytalanságot jelölte meg azon akadályok egyikeként, amelyekkel az uniós polgárok szembesülnek, amikor mindennapi életük során élni kívánnak az EU által a nemzeti határokon túl biztosított jogaikkal. Ezért a Bizottság a fenti jelentésben bejelentette, hogy ennek orvoslása céljából 2011-ben jogi aktus tervezetének benyújtásával könnyíti meg a nemzetközi párok (akár házasok, akár bejegyzett élettársak) számára a tájékozódást arról, hogy tulajdonjogaik elbírálása ügyében mely bíróságok rendelkeznek joghatósággal, és azokra melyik jog alkalmazandó.⁴⁸

A házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat, valamint ezen együttélési formák különböző jogi következményei miatt a Bizottság még 2011-ben két különálló rendeletjavaslatot terjesztett elő: egyiket a *házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról*,⁴⁹ másikat a *bejegyzett élettársi kapcsolat vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról*.⁵⁰

Ez a két javaslat szolgált később a nemzetközi párok vagyoni rendszerei tekintetében a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása terén létrehozott, a házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos ügyekre⁵¹ és a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi vonatkozásaira is

⁴⁶ COM (2006) 400., Ld. részletesen: WOPERA Zsuzsa: *Az európai családjog kézikönyve*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012., 221-222. o.

⁴⁷ COM (2010) 603

⁴⁸ Ld. TÓTH Barbara - WOPERA Zsuzsa: A nemzetközi párok vagyoni viszonyainak uniós rendezése, In: Raffai, Katalin (szerk.) *Határon átnyúló családi ügyek: Nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században*, Budapest, Magyarország: Pázmány Press (2018) 192-193. o.

⁴⁹ Rendeletjavaslat a házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról COM (2011) 126.

⁵⁰ Rendeletjavaslat a bejegyzett élettársi közösségek vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról COM (2011) 127.

⁵¹ A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete (2016. június 24.) a házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos

kiterjedő megerősített együttműködés alapjául.⁵²

A Bizottság javaslatait 2014 végéig vitatták a Tanács polgári jogi munkacsoportjában. 2014 decemberében a Tanács úgy döntött, hogy gondolkodási időt biztosít azoknak a tagállamoknak, amelyek továbbra is nehézségekkel küzdenek; ez az időszak azonban nem haladhatja meg az egy évet. 2015. december 3-i ülésén a Tanács arra a következtetésre jutott, hogy nem lehet egyhangúságot elérni a házassági vagyoni rendszerekről és a bejegyzett élettársi kapcsolat vagyoni vonatkozásairól szóló rendeletjavaslatok elfogadása tekintetében, és ennél fogva az e területen folytatott együttműködés célkitűzései ésszerű időn belül nem érhetők el az Unió egész területén. Ennek hátterében több ok is állhatott: a házasság egységes definíciójának hiánya, a vagyoni rendszerek összetettsége és sokfélesége, valamint a felek autonómiájának a vitatott helyzete. A Tanács azt is megállapította, hogy több tagállam jelezte, kész méltányos megfontolás tárgyává tenni a megerősített együttműködés lehetőségét az említett javaslatok által szabályozott területeken.⁵³

2015 decemberétől 2016 februárjáig 17 tagállam⁵⁴ kérést intézett a Bizottsághoz, melyben jelezték, hogy megerősített együttműködést kívánnak létrehozni egymás között a nemzetközi párok vagyoni rendszereinek területén, és konkrétan a házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása tekintetében, továbbá a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni vonatkozásait érintő ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása tekintetében, és felkérték a Bizottságot, hogy e célból nyújtssa be javaslatát a Tanácsnak.

A vagyoni rendeletek fő célja, hogy olyan egyértelmű jogi keretet hozzanak létre az Európai Unióban, amely magában foglalja a joghatósággal rendelkező bíróság meghatározását és a házassági vagyoni rendszerek alkalmazandó jogot, valamint megkönnyíti az ilyen ügyekben hozott határozatok és jogi aktusok tagállamok közötti mozgását.

A rendelet *tárgyi hatálya* nem terjed ki a házastársak, valamint a bejegyzett élettársak általános cselekvőképességére, egymás közötti tartási kötelezettségeire, a házasság/bejegyzett élettársi kapcsolat létezésére, érvényességére, elismerésére, a túlélő féllel kapcsolatos öröklési kérdésekre, társasági jogi, egyesületi joggal kapcsolatos kérdésekre illetve a dologi jogok természetével, az ingatlannal vagy ingósággal kapcsolatos jogok nyilvántartásba vételével és az ilyen jogok nyilvántartásba vételének vagy -elmulasztásának a joghatásaival kapcsolatos

ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról; (HL L 183., 2016.7.8., 1–29. o.)

⁵² A Tanács (EU) 2016/1104 rendelete (2016. június 24.) a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról; (HL L 183., 2016.7.8., 30–56. o.)

⁵³ TÓTH - WOPERA (2018) 194-202. o.

⁵⁴ Svédország, Belgium, Görögország, Horvátország, Szlovénia, Spanyolország, Franciaország, Portugália, Olaszország, Málta, Luxemburg, Németország, a Cseh Köztársaság, Hollandia, Ausztria, Bulgária és Finnország, és 2016. márciusától Ciprus is

kérdésekre. Látható, hogy a rendelet megalkotói éltek azzal a javaslattal, miszerint ajánlatos a rendelet hatálya alól kizárt tárgykörök pontos felsorolása. A Bizottság azt javasolta, hogy az ajándékozási kérdéseket nem kellene kizárni a rendelet hatálya alól, és ennek megfelelően módosították is a javaslatok szövegét.

A *házassági vagyoni jogról szóló rendelet* nem határozza meg egységesen a házasság definícióját, ehelyett a tagállamokra bízta a házasság fogalmának meghatározását.⁵⁵ Ennek oka az arányosság elvében keresendő, hiszen uniós normát csak a célok eléréséhez szükséges mértékben lehet megalkotni. Ennek értelmében a javaslat nem hangolja össze a házassági vagyoni jogi rendszerekre vonatkozó jogot.

A *házassági vagyoni jogi rendszer a házastársak egymás közötti, illetve harmadik személyekkel szemben fennálló, házasság következtében létrejött vagyoni viszonyaival kapcsolatos szabályok összessége*. A rendeletjavaslat indoklásában azt olvashatjuk, hogy a házassági vagyoni jogi rendszer fogalmát önállóan kell értelmezni, és annak magában kell foglalnia a házastársak vagyonának mindennapi szintű kezelésével kapcsolatos vonatkozásokat, valamint a különválásból, illetve bármely házastárs halálából fakadó a vagyoni jogi rendszer megszüntetésével kapcsolatos vonatkozásokat.

A másik rendelet alkalmazásában a *bejegyzett élettársi közösség*, a házasságon kívüli együttélés egyik formája. A bejegyzett élettársi közösség fogalmának pontos tartalmát a tagállamok nemzeti joga határozza meg. Ez a *rendelet* csak két ponton tér el az előzőtől. *Vagyonjogi hatások* alatt az élettársak közötti, illetve az élettársak és harmadik személyek közötti –közvetlenül a bejegyzett élettársi közösségből fakadó- vagyoni viszonyokkal kapcsolatos szabályok összességét érti, *bejegyzett élettársi közösség* alatt pedig két személy életközössége, amelyet az élettársi közösség bejegyzés szerinti tagállama jogi előírásainak megfelelő módon hoztak létre. A preambulum kimondja, hogy egyik tagállam sem kötelezhető arra, hogy hozza létre a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét. Ellentétben a házassági vagyoni jogi rendeletjavaslattal, ez a javaslat meghatározza a bejegyzett élettársi közösség fogalmát, de csak a rendelethez szükséges mértékben. Továbbá jól látható az is, hogy határozott különbségeket tesz a javaslat az együtt-élő párok között aszerint, hogy kapcsolatukat az illetékes hatóság előtt regisztráltatták-e, vagy pedig csak együtt élnek, mindenféle nyilvántartás nélkül.

4. Záró gondolatok

A fentiekből jól látható, hogy a határon átnyúló vonatkozású családjogi ügyek több szempontból is speciálisnak mondhatóak.

Egyrészt maga az EUMSZ. is kihangsúlyozza, hogy az Uniónak nem célja a nemzeti anyagi jogok egységesítése, így a különböző típusú nemzeti jogrendszerekben fellelhető jelentős eltérésekre tekintettel igen jelentős eltérések vannak a tagállamok anyagi jogi szabályaiban, vegyük csak a házasság létezésnek

⁵⁵ Az ezzel kapcsolatban felmerülő problémákat ld. részletesen WOPERA ZSUSZA: Az európai uniós családjogi érvényesülésének kritikus pontjai; Családi jog; XI. évf. 3. szám; 2013. szeptember; 38-39. o.

vagy felbontásának a feltételeit vagy a különböző együttélési formák szabályozását.

Az előző pontból adódóan a tagállamok fokozottan igényt tartanak a nemzeti szuverenitásuk megőrzésére, ezt biztosítja az EUMSZ. 81. cikke szerinti különleges jogalkotási eljárás, mely továbbra is fenntartja az egyhangúság követelményét, jelentős akadályt gördítve a jövőben családjogi jogalkotás elé, melyre azonban a nemzetközi párkapcsolatok számának növekedése miatt a jogbiztonság és kiszámíthatóság érdekében szükség lenne. Gondoljunk csak a Tanács COM (2022) 695 final számú rendeletjavlatára,⁵⁶ a szülői jogállás egységes európai elismeréséről és az európai leszármazási igazolásról, melyet 2023 decemberében a Parlament meg is szavazott. Mivel ez a kérdés is az EUMSZ. 81. cikkének (3) bekezdése alá tartozó eljárás, így a következő lépés, hogy a Parlamenttel folytatott konzultációt követően az uniós kormányok egyhangúlag döntenek a szabályok végleges formájáról. Kérdés, hogy sikerül-e a kívánt egyhangúságot elérni, vagy esetleg egy újabb megerősített együttműködés formájában kerül majd elfogadásra a rendelet, és csak az együttműködéshez csatlakozni kívánó tagállamokban bír majd kötelező erővel?

A fentnevezett problémákra mind megoldást jelenthet a megerősített együttműködés keretében történő elfogadás, ám véleményem szerint ez nem feltétlenül szolgálja a jogbiztonság és kiszámíthatóság követelményét, sőt lehet, hogy éppen meg is nehezíti a jogkereső felek és a jogalkalmazás résztvevőinek dolgát.

Irodalomjegyzék

- FELFÖLDI Enikő: V. cím- A szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség (67-74. cikk), in.: Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 2., (szerk: Osztovics András), Complex, Budapest, 2011.
- OSZTOVITS András: 3. fejezet - Igazságügyi együttműködés polgári ügyekben (81. cikk), in.: Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 2., (szerk: Osztovics András), Complex, Budapest, 2011.
- SZEIBERT Orsolya: A házassági vagyoni rendszerek közötti eltérések áthidalhatósága, különös tekintettel a házassági vagyontársaságra és a közszerzeményi rendszerre, *Családi Jog*, XIV. évf. 1 szám, 2016.
- TÓTH Barbara - WOPERA Zsuzsa: A nemzetközi párok vagyoni viszonyainak uniós rendezése, In: Raffai, Katalin (szerk.) *Határon átnyúló családi ügyek: Nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században*, Budapest, Magyarország: Pázmány Press (2018) 194-202. o.
- TÓTH Barbara: A társadalmi változások és a joggyakorlat hatása az uniós jogalkotásra, a Brüsszel II. rendelet felülvizsgálata, In: Certicky, Mário (szerk.) *Innovatív magánjogi megoldások a társadalmi-gazdasági haladás szolgálatában*,

⁵⁶ A TANÁCS RENDELET javaslata a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról, COM (2022) 695 final, Brüsszel, 2022.12.7.

Szeged, Magyarország: Magánjogot Oktatók Egyesülete (2020) 166 p. pp. 154-160.

- VINCZE Attila: Az Unió hatáskörének típusai és területei, in.: Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 2., (szerk: Osztovics András) Complex, Budapest, 2011.
 - WOPERA Zsuzsa: A Hadadi- ügy. A kettős állampolgárság megítélése a házassági perek joghatósági szabályaiban, *JOGESETEK MAGYARÁZATA*, 2010. 66-76. o.
 - WOPERA Zsuzsa: Az európai uniós családjog érvényesülésének kritikus pontjai; *Családi jog*; XI. évf. 3. szám; 2013. szeptember; 38-39. o.
 - WOPERA Zsuzsa: *Az európai családjog kézikönyve*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.
-
-